

BUDA VÁRA TANÖSVÉNY

Bevezető

A Nemzeti Tehetség Ösztöndíj keretében jöhettek létre 2022-2023 folyamán ezek a speciális tanösvények, amelyek világörökségi helyszínekhez kapcsolódnak. Nem kizárólag a helyszíneken érhetőek el, hanem bárhol ingyenesen pdf formátumban letölthetőek a honlapról, amely remek tanári segédanyag lehet egy-egy tanulmányi kirándulás során. Az általános ismereteket inkább a tanösvény bevezetői tartalmazzák, az egyes állomásokhoz kapcsolódó érdekességeket úgy igyekeztem összeállítani, hogy azok javarészt egy 21. századi diák érdeklődését is felkelthessék, e tekintetben idegenvezetőként, múzeumpedagógusként, szerzett tapasztalataimra alapoztam.

Világörökségi helyszínenként változó, hogy a tanösvények állomásaihoz kapcsolódó helyszínek mennyire kötöttek és hogy a világörökségi helyszín mennyiben része a ténylegesen bejárható adott útvonalnak vagy állomásnak, de tematikailag minden esetben ehhez kötődnek. A Buda vára tanösvény érdekessége, hogy egyes helyszínein egy-egy izgalmas legendát, legendás alakot emel ki és a hozzá kapcsolódó történeteket meséli el.

A Buda várához tartozó kalandjátékot *Drakula titka* címen töltheti le, amelyet 4-5 fős csapatokban ajánlunk megoldani a budai vár területén. Fontos: Javaslom, hogy 4-5 fős csoportokban oldják meg a diákok a feladatokat. A kalandjáték könnyedén bejárható a Mátyás kútnál kezdődik kezdődik és a Mátyás templomig tart. A játékidő körülbelül 45-60 perc. A megoldás: LOVARDA

A tanösvények bevezetője két részből áll. Jelen oldalból, ami egy gyakorlati útmutató, és minimálisan eltérő információkat tartalmaz, mint például azt, hogy mi az adott tanösvényhez tartozó kalandjáték címe. Emellett a bevezető része egy tartalmi, általános összefoglaló ismertető a Világörökségi Helyszínhez kötődően. Ennek az utolsó információegysége a piros színű sávban mindig korábbi, ma is működő, más tanösvényekhez kapcsolódó rövid ajánló olvasható.

Amennyiben használja a tanösvények anyagához kapcsolódó *Buda vára kvíz*-t, figyeljen arra, hogy mindenképp ossza meg a tanösvények anyagában kiemelt információkat, hiszen ezekre kérdeznek rá a feladatok. Amíg a kalandjáték további ismeretek szerzésére, a környezet felfedezésére, a látható és olvasható információk játékos értelmezésére szolgál és csak részben esik egybe a tanösvény anyagával, addig a kvíz a tanösvényen elhangzott információkra épít, azokat kérdezi vissza.

Az egyes állomásokhoz, tartozó, sötétkék háttérrel, kérdőjellel ellátott részben feltett, kifejtős/kreatív/böngészős kérdések találhatóak. Amennyiben a program részévé teszi, akkor a kérdéseket akár az egész osztálynak is felteheti, de lehet kiscsoportos vagy egyéni feladat is, amelyet akár helyben, akár a kirándulást követő tanórán beszélnek meg. Online kutatómunka engedélyezett. Nem tartozik hozzá feladatlap.

Az egyes állomásokhoz tartozó piros részek olyan játékos feladatokat tartalmaznak, amelyeknél a diákoknak meg kell tippelniük a választ - ami jellemzően egy szám - segítség nélkül. Amennyiben a program részévé teszi, akkor a kérdéseket akár az egész osztálynak is felteheti, de lehet kiscsoportos vagy egyéni feladat is. Egyes kérdések miatt kizárólag helyben oldható meg. A feladat típusához nem tartozik külön feladatlap.

BUDA VÁRA TANÖSVÉNY

Bevezető

Az UNESCO Világörökség Bizottsága 1987. december 11-én vette fel a világörökségek listájára a Budapest Duna-parti látképét és a budai Várnegyedét. A Világörökség részét képezi a Szabadság és a Margit híd által közrefogott budai és pesti Duna-part, valamint a Műszaki Egyetem néhány épülete és a Lánchíd által közrefogott terület, a Gellért fürdő, a Gellérthegy a Szabadság-szoborral és a Citadellával, a budai hegyen álló Vár épületei; a királyi palotával, a Víziváros barokk templomai és törökkori fürdői. A pesti Duna-parton a Parlament, a Roosevelt tér a Magyar Tudományos Akadémia és a Gresham palota tartozik a világörökséghez.

A mongolok kivonulása után, a Trau várából visszatérő Béla király hozzákezdett az ország újjáépítéséhez, melynek során parancsot adott egy új vár építésére az elpusztult és csak évtizedek múlva újraépülő Pesttel szemben fekvő Várhegyen. A Castrum Novi Montis Pestiensis – a pesti Újhegy vára – 1243 és 1255 között épült meg és gyorsan fejlődő gazdasági központtá vált. A szabad királyi várossá, majd később királyi székhelyé váló új város neve Buda lett, míg a Duna partján északabbra fekvő, a tatárjárás során lerombolt, majd újraépülő település neve Óbudára változott.

Az országban vándorló királyi udvart is hamarosan befogadta az egyre gyarapodó város, a király szállásául a feltehetően a város északkeleti sarkában – a mai Bécsi kapu közelében, a Táncsics Mihály utca 7-13. számú házak helyén – épített, máig feltáratlan régi királyi épületegyüttes szolgált, melyet a források sokszor Kammerhofnak neveztek. **Az utolsó Árpád-házi királyt, az 1301-ben elhunyt III. Andrást (1290-1301) a források szerint a budai ferences kolostorban temették el.** Károly Róbert átette a székhelyét Visegrádra. Ugyanakkor a mai budavári palota helyén az első ismert épületeket I. Károly legkisebb fia – Nagy Lajos király (1342-1382) öccse – Anjou István herceg építtette.

„Az 1360-as években Nagy Lajos nagyszabású palotaépítkezésekbe kezdett a budai várban, ekkor kezdődött meg az István-várnak uralkodói székhellyé történő kiépítése, s egyben az "útbanlevő zsidó negyed" áthelyezése, amelyet később Luxemburgi Zsigmond király (1387-1437) még nagyobb léptékben kibővített és 1408-ban Visegrádról Budára költöztette a királyi udvartartást, amely kisebb megszakításokkal az 1541-es török megszállásig a városban maradt. Buda középkori várának virágkora Mátyás király (1458-1490) uralkodása alatt következett el. A palota épületkomplexumát nem bővítették jelentősen, inkább a reneszánsz stílusú átépítések folytak, létrejött Mátyás világhírű könyvtára, a Bibliotheca Corviniana.

Ma Mátyás templomként becézik a Szűz Mária mennybemenetelének tiszteletére szentelt kétszintes kápolnából lett templomot, amelynek felső szintjét Mátyás erőteljesen átépíttette, innen hallgatta az uralkodó és az udvar magasabb rangú tisztségviselői az istentiszteleteket, valamint itt helyezték el a II. Bajazid török szultántól 1489-ben kapott Alamizsnás Szent János-relikviákat, amiről a kápolnát később Alamizsnás Szent János-kápolnának nevezték. Az Északi előudvar közepén Mátyás egy márványtalapzaton álló, bronz **Herkules-szobrot állíttatott fel bátyja, Hunyadi László emlékére,** melyet 1526-ban Szulejmán szultán, mint hadizsákmányt szállíttatott el Budáról.

II. Lajos király a budai várból indult meg az országba betörő török ellen Bornemissza János várnagyra bízta Buda védelmét, aki azonban – miután az udvar augusztus 30-án este értesült a vereség híreről, amelyben a király mellett odaveszett 28 báró, 7 főpap és a megyés ispánok többsége – csatlakozott a városból Pozsonyba menekülő királyné kíséretéhez, aki a kincseit Budán hajóra rakatta és elindította azokat Pozsony felé. Azonban szeptember elsején Esztergom alatt Orbánczy András várnagy és katonái megtámadták és kirabolták a kincses hajókat.

Tanösvény helyett most egy különleges lehetőségre hívjuk fel a figyelmét, ami ahhoz kapcsolódik, hogy a Hilton szálloda egybeépült a dominikánus kerengővel. A tulajdonossal szembeni elvárás, hogy a szálloda alagsora mindenki számára nyitott legyen, így szabadon át lehet menni az intézmény előcsarnokán és le lehet menni az alsó szintre, ahol megcsodálhatóak a kolostor kerengőjének egykori maradványai.

BUDA VÁRA TANÖSVÉNY

1. állomás: Mária Magdolna torony Modern múmiák

Két tekintélyes méretű templom is épült a tatárjárás után, a 13. században a Várhegyen: míg a Nagyboldogasszony-templomot elsősorban a német lakosság, addig a Mária Magdolna-templomot a magyarok használták. Az egyhajós, 1400 körül háromhajósra bővített gótikus templomot a hódoltság alatt a katolikusok és a protestánsok közösen használták, majd a törökök ezt az építményt is dzsámivá alakították. A törökök az 1600-as években még egy ágyút is elhelyeztek a toronyban. Buda visszavétele után a ferencesekhez került a templom, és barokk stílusban alakították át. Az épület hányatott sorsa II. József rendelete után csak tovább folytatódott: használták levéltári anyagok tárolására, a ferencesek volt kolostorában pedig a magyar jakobinusokat tartották fogva. A kolostort 1817-ben a budai főparancsnokság vette birtokba, ettől kezdve a helyőrség tagjai ide jártak szertartásokra. A templom a második világháborúban súlyos sérüléseket szenvedett, de sajátos megcsonkítására a kommunizmus ideje alatt került sor.

A legenda szerint az 1950-es években kiépülő Rákosi-rendszer egyik nagy félelme az volt a fővárost illetően, hogy majd egy egyszer, mikor idelátogatnak a Szovjetunió nagy emberei, úgy vélik, hogy a városkép azt tükrözi vissza, hogy a károsnak tartott vallásosságot nem sikerült megfelelőképpen visszaszorítani. Erre megoldásként azt találták ki, hogy nagyszabású templomrombolásba kezdenek. Így aztán hiába készítette el 1946-ban Lux Kálmán a templom felújítási tervét, hiába kezdődött meg a tetőzet és a szentélyfal visszaépítése, 1950-ben Rákosi személyes utasítására az épületet mégis lebontották. Ám a toronyhoz nem nyúltak. Vajon miért?

Azok az építészek, akik közreműködtek a vár kommunista arculatának létrehozásában, nem felelték a gyökereiket. Egy anekdota szerint különös cselet eszeltek ki a templom részleges védelmére és sikeresen hatottak Rákosi elvtárs hiúságára. Azt tanácsolták ugyanis, hogy azért maradjon meg a torony, hogy egykor majd az egyik nagy vezér mumifikált maradványainak méltó helyszínéként szolgáljon, mint Leninnek az a bizonyos **mauzóleum**.

Lenin halála után Alekszej Suszev építész bízta meg a mauzóleum tervezésével. A dupla L alakú, tölgyfából készült építményt 1924. január 27-én nyitották meg, majd márciustól augusztusig egy nagyobb építettek, 9 méter magas és 18 méter hosszú, piramisszerű építmény volt. A gránitból és labradorkőből felépített mauzóleum 1930 végén készült el. A látogatók a főbejáraton lépnek be, majd a bal oldali, három méteres lépcsőn ereszkednek le a sírboltba, körbejárják a szarkofágot, majd a jobb oldali lépcsőn távoznak. 1945-ben a mauzóleumhoz egy tribünt is építettek, a közjogi méltóságok számára. A Lenin testét balzsamozó család tagjai szerint naponta kell gondozni a testet, melyet 16 °C-on és 80-90%-os páratartalom mellett tartanak, kálium-acetáttal és glicerinnel tartósítják. Tizennyolc havonta a testet speciális kémiai fürdőben részesítik, a kemikáliák összetételét sokáig titokban tartották. A testet egy üveg fürdőkádba helyezik, melyben kálium-acetát, alkohol, glicerin, desztillált víz és kinin keveréke van.[2]

1942-ben Lenin testét Tyumenybe szállították, amikor Moszkva náci megszállásától tartottak; itt tudósok állították helyre az időközben rossz állapotba került testet. 2003-ban a testet új öltönybe öltöztették.

A Szovjetunió összeomlása után már felmerült az orosz vezetésben, hogy eltemetik a testet, ám ezt akkor még nem merték kivitelezni, tartva a társadalom ellenállásától, manapság azonban az oroszok mintegy 59%-a véli úgy, hogy el kellene temetni az egykori vezetőt.

A Kapisztrán Szent Jánosról elnevezett tér egyik sarkán vörösre festett ház falában egy különös, apácaábrázolást láthattok, amiből akár a vallással való viccelődésre is lehet következtetni. Melocco Miklós Falon átrepülő apácája a klarisszák egykori rendházára utal, akik a hagyomány szerint **olyan csendben közlekedtek az utcákon, mintha a falakon is át tudtak volna repülni**. Erre reflektál a különös szobor, amely az apácarend kék ünnepi viseletében és díszes főkötőjében, reptében jelenít meg egy klarissza nővért.

Tippeld meg, hogy milyen magas a torony! 170 méter

Milyen épületek működtek még a várban börtönként és milyen híres rabokat őriztek?

BUDA VÁRA TANÖSVÉNY

2. állomás: Babits sétány

Herceg és vipera

Míg a 12. században több európai országban üldözték a zsidókat, addig Magyarországon az Árpád-házi királyok alatt több-kevesebb megszorítással, de a korabeli európai viszonyoknál biztonságosabb körülmények között élhettek. Kereskedelemmel, pénzügyletekkel foglalkoztak, a királyi udvar nem egyszer vette igénybe pénzüket, szakértelmüket. A 13. században eltiltották őket bizonyos gazdasági állások betöltésétől, és megkülönböztető jelet kellett viselniük. A tatárjárás után alakul ki Budán a zsidónegyed, a későbbi Szent György tér nyugati oldalán. Az ország újjáépítéséhez szükség volt a hitelügyletekkel is foglalkozó zsidókra. Szolgálatukért II. Endre fia és utóda, IV. Béla 1251-ben visszavonta a megszorításokat és kiadta híres zsidó kiváltságlevelét, amelyet a középkori magyar királyság fennállása alatt az egymást követő uralkodók megerősítettek. Fénykorukat Mátyás király idején élték. Mátyás létrehozta az Európában egyedülálló zsidó prefektus intézményét is. A „zsidóhercegnek” is nevezett tisztviselő a király képviselőjeként ő vetette ki, és szedette be az adókat. Az uralkodóval való közvetlen kapcsolata révén hatékonyan léphetett fel a túlzó terhekkel, a földesurak és a városi hatóságok hatalmaskodásaival szemben. A zsidók felett szinte korlátlan joghatósággal rendelkezett, még saját börtöne is volt. E tisztséget egészen Mohácsig a Mendel-család birtokolta. Feljegyzések szerint, amikor Mátyás és Aragóniai Beatrix 1476 decemberében Budára érkezett, üdvözlésükre kivonult a budai zsidóság küldöttsége, az ezüstkosarakat cipelő, díszes menet élén kivont karddal maga a zsidóherceg haladt. Noha az ünnepélyességben némi zavar támadt, amikor a zsidó előljáró mindenképpen meg akarta csókoltatni a kezében tartott Tóratekerccs díszes pajzsát a királynéval, aki ezt rémülten visszautasította. A királyi lagzi költségeinek egy részét mindenesetre a zsidók fizették, aki aztán azt is lehetővé tette, hogy a Mendel Jakab itt zsinagógát építtessen. Az épület 1686-ig állt itt. Ekkor a várat felszabadító keresztény sereg felgyújtotta, annak tudtában, hogy a vár összes zsidó öregembere, asszonya és gyermeke ide menekült, remélve, hogy a szentélyben rejtőzők kegyelmet kaphatnak. A régészek a felátárskor 70 ember maradványait találták meg.

Fortunatus Imrét, a 15-16. század és talán a budai vár valaha volt leghírhedtebb zsidó személyét a Hármaskönyv megírója, Werbőczy István csak zsidó viperaként emlegette. Valójában azonban egy ellentmondásos személyiségről van szó, aki mellett fel lehet hozni jót is és ellene lehet sorolni negatív érveket is. Sokan titkos összeesküvőként látják, aki miatt elvesztettük második körben Nándorfehérvárt, pedig valójában ő volt az, aki miatt egyáltalán megvolt az anyagi háttér ahhoz, hogy felálljon a hadsereg Mohácsnál. Saját hittársai is ellentmondásosan ítélték meg, hiszen kikeresztelkedett, mert beleszeretett egy keresztény, német polgárleányba majd elvette, miközben a zsidó negyedben már volt egy zsidó felesége két gyermekkel. Ugyanakkor már "keresztény emberként" megakadályozott egy budai progromot. Halálos ágyán visszatért a zsidó hitre.

Már rég a polgárleány férje volt, mikor hazatért néhai otthonába megünnepelni harmadik gyermeke születése miatt, melyet "elhagyott, zsidó felesége szült."

Egy összeesküvés miatt II. Lajos idején börtönben ült, ahonnan egy anekdota szerint úgy váltotta ki magát, hogy egyetlen összeget írt egy papírosra, és felküldte a királynak, hogy az rögtön az udvaré lesz, ha még aznap kiengedik. hatalmas vagyonnal váltotta ki magát

Hatalmas ünnepséget csapott, belezengett az egész budai vár, ami felharagította a rá örökké mérges polgárokat, akik rátörtek az ünneplőkre és kifosztották Imrét, aki volt olyan szerencsés, hogy házából egy kötélhágcsón sikerült meglógnia a feldühödött tömeg elől.

„Nyalunk-e?” zsidómondás onnan származik, hogy a törökökkel szimpatizáló zsidók keresztény ostromok idején elterjedt mondása. A zsidók egy-egy darab patkánymérget tartottak maguknál és azt hangoztatták, hogy ha a keresztényeknek sikerül bevenni a várat, ők inkább meghalnak, mintsem hogy visszatérjenek azokhoz az életkörülményekhez, amit a keresztények fennhatósága "biztosított nekik" –tehát megnyalják a patkánymérget.

Tippeld meg, hogy hány méter magas a monostor tornya! 55 méter

Kik voltak a Cották?

BUDA VÁRA TANÖSVÉNY

3. állomás: Hess András tér 3 A vörös sün és a remete

A név eredetét tisztázni próbálva először is kikerülhetetlenül tornyosul elének Budapest ma is álló legrégebb lakóépülete, a Vörös Sün Ház a budai várnegyedben. Jóval régebbi a múltja a bécsi névrokonnál (mely mára amúgy is egy szálloda modernebb épületének adta át a helyét). 1260 körül épített gótikus házak együttese. A következő század második felében elhunyt tulajdonos, Újlaky Konth Miklós nádor és drégelyi várnagy özvegye és fia a házat a csatka pálos kolostornak adományozta. Ezt a házat választotta a pálos rend a szellemi előd, Remete Szent Pál (227? – 341) ereklyéjének őrzésére. Emiatt hosszú századokon át Remete Szent Pál testét őrző ház volt a hely neve, sőt, a mai Fortuna utcát is Szent Pál utcának nevezték el róla.

A ház előtt halt meg 1686-ban Buda ostromakor a hős védő, az utolsó budai török kormányzó, az albán Abdurrahman Abdi Arnaut pasa (1616 – 1686). Az idős basa emberként és hadvezérként is kivívta a várat ostromló keresztény sereg elismerését. Olyannyira, hogy végül síremléket emeltek neki a várfal melletti sétányon, a Mária Magdolna templom közelében. A ház előtti téren annak a pápának a szobra áll, aki összehívta ezt a sereget. XI. Ince pápa szervezte meg az úgynevezett Szent Ligát, amely franciák, spanyolok, angolok, bajorok, svábok, brandenburgiak és szászok – már 65-75 ezer fős sereggel tértek vissza Buda várfalai alá, mely seregnak egyötödét magyar katonák, kurucok és hajdúk alkották.

K1764-ben az épület korábbi kertjében tánctermet építettek, majd Felix Berner osztrák színgazgató javaslatára színpadot is kialakítottak benne. Az 1760-as években ebben az épületben tartották **Budán elsőként színházi előadást, majd ez az épület adott otthont a Verner színháznak. Ez a társulat volt az első magyar gyermekszínház.** A társulatot alkotó gyermekek nem csak az épület nagytermében játszottak, hanem sikeres vidéki turnékat is bonyolítottak.

De miért vörös sün a vörös sün? Íme egy hipotézis: ár a bécsi Vörös Sün elnevezés kezdete nem kideríthető, nem zárható ki, hogy korábbi a budainál. Az, hogy egy azonos nevű fogadó a várnegyedben kitette a házra a cégérét, nem bizonyítja, hogy innen eredne a név, hiszen az akkor már bő száz éve közszájon forgott. Ellenkezőleg, ez azt valószínűsíti, hogy maga a fogadó választotta erről a házról a nevét. Mármint a szóban forgó fogadó 1810 (vagy 20) előtt. Nem tudhatjuk azonban, hogy jóval korábban a ház nem éppen egy másik fogadóról kapta-e a nevét. Mint minden európai nagyváros, Budapest is magán viseli régi korok fogadóinak neveit, cégereit az utcahálózatán: Fekete Sas, Kék Golyó, Aranykéz, vagy az Angol Királyból rövidült Király. A névalkotás ebbe a tipikus szerkezetbe illeszthető. De ebben az esetben ennél a megállapításnál talán több is mondható. Bécs konyhaművészete, ezen belül főleg cukrászművészete ősi múltra, nagy hagyományra tekint vissza. A számtalan Bécsi Kódex (Codex Vindobonensis) közül több is tartalmaz ételrecepteket, nem is keveset, és főként ínycsiklandozó finomságokét. Csak a XV. századra is esik néhány efféle Bécsi Kódex, közülük az egyiket a bécsi Szent Dorottya-kolostorban másolták. A benne található Wiener Kochbuch (Bécsi Szakácskönyv) receptjeinek némelyike az adagolásban mintha igazodna a kolostor becsült létszámához, vagyis mintha kreatív átültetés esete forogna fenn. Van benne halból készített „barnaleves” (mely távolról az általunk tárgyalt „feketelevesre” emlékeztet), és mások mellett cukrászati költemények. **Köztük az egyik a vörös sün fantáziánévű edesség, melynek receptje szerint a sün tuskéit mandulából formázták meg.**

Meyer Johann fogorvos 1789-ben meghirdeti Pestről Budára költözését a Vörös Sün fogadó 8. sz. szobájába, ahol jobb körülmények között fogadhatja pácienseit. 1798-ban ő és Karl testvére (szintén nagy gyakorlattal rendelkező fogász) ezen a címen rendel, vagyis a rendelőben így ketten dolgoznak. A vár első fogadója 1805-ig működött. 1820-ban helyezték el az épület homlokzatán a Vörös Sün domborművet, ami a „ZUM ROTEN IGL” fogadó cégére volt. Később kabaré is működött az épületben. 1959-ben felújították az épületet.

Tippeld meg, hogy hány éves gyerekek játszottak a színházban! 6-14

Találj ki egy másik eredetlegendát ahhoz, hogy lett az épület neve Vörös Sün!

BUDA VÁRA TANÖSVÉNY

4. állomás: Hadik András lovasszobra

Csipke és sör

A Habsburg Birodalom egykori hadvezérének, Hadik Andrásnak és a 3. huszárezrednek emléket állító szobrot, a Csikós-szobrot is készítő ifjabb Vastagh György szobrászművész alkotását 1937-ben leplezték le az Úri utca és Szentháromság utca találkozásánál lévő kis téren az ország akkori vezetőinek jelenlétében

Gróf futaki Hadik András Mária Terézia tábornagya volt, sőt 1774-től haláláig, 1790-ig az Udvari Haditanács vezetője, azaz a birodalom legfőbb katonai vezetője volt. Egész életében hivatásos katonaként szolgált, azt követően, hogy 22 évesen belépett a hadseregbe annak ellenére, hogy a szerzetesi pálya vonzotta igazán. A fiatal huszártiszt nagyon gyorsan emelkedett a ranglétrán, hiszen 1744-től ezredes és 1747-től vezérőrnagy, 1759-ben már lovassági tábornok. Mindeközben többször volt egyes tartományok, így például Erdély kormányzója, aki letelepítette a bukovinai székelyeket. Nem csak katonai kérdésekkel foglalkozott tehát, erre jó példa, hogy ő javasolta elsőként hivatalosan a jobbágyrendszer jogi eltörlését. Szolgálati ideje alatt a Habsburg Birodalom két jelentős háborút is vívott, hiszen 1740 és 1748 között zajlott az osztrák örökösödési háború, majd 1756 és 1763 között a hétéves háború, amely nemcsak Európára, hanem több földrészre is kiterjedt.

A hétéves háborúhoz és nevéhez fűződik a leghíresebb magyar huszárcsíny, Berlin megsarcolása. Az akcióhoz mindössze egy 5100 fős hadtest, és néhány ágyú állt Hadik rendelkezésére, aki sikeresen bevette a várost. Hadik végül – a háborús helyzethez képest – könyörületesen bizonyult a polgárokkal szemben, seregének ugyanis újfent megtiltotta Berlin felprédálását, ezzel együtt azonban 500 000 tallérra emelte a hadisarc összegét, és további 100 000 aranyat követelt katonái számára. A császári erők összesen mintegy 24 órát töltöttek a Spree-parti város falain belül, október 17-én este, néhány órával a Seydlitz tábornok vezette porosz huszárezred érkezése előtt azonban kénytelenek voltak angolosan távozni.

A berlini portyázáshoz egy legenda is társul, amely szerint Hadik nem zsákmányolt egyebet, csak hat porosz zászlót, valamint két tucát, **ébenfa tokba csomagolt női kesztyűt, amelyekre a város címerét hímezte. Utóbbit Mária Teréziának szánta személyes ajándékként.** A történet szerint a husárok azért tartózkodtak egy napig a városban, mert várták, hogy a kesztyűk elkészüljenek.

Egy másik **mondavariáns** mindezt még megfejezi azzal, hogy a kesztyűs a nem éppen szívesen fogadott megrendelõn úgy állt bosszút, **hogy csupa balkezes kesztyűt küldött,** amire csak az átadás után derült fény. Markó Árpád az 1941-ben publikált tanulmányában megadta magát a legendának és a források nyomába eredt. A kesztyűk mindösszesen egy homályos utalás formájában tűnnek fel, de ebből nem derül ki, kinek, mikor és hogyan rendelte meg Hadik ezeket. Az ajándékozásról azóta sem került elő semmi bizonyító erejű adat.

Birtokain korszerűen igyekezett gazdálkodni, **sörfőzdét is alapított, a vidéken a komlót Hadik András honosította meg.** Valószínűleg Csehországból hozta a magot, és futaki birtokán termesztette 1770 körül.

Üres óráiban pedig hadtörténeti és matematikai tárgyú értekezéseket, valamint vallásos tematikájú műveket és énekeket is írt.

Élete utolsó évtizedében évtizedben Bács vármegye főispánjaként és futaki birtokosként jóval nyugalmasabb életet élt, bár továbbra is ő volt a hadsereg főparancsnoka az Udvari Haditanács elnökeként.

Halála előtt egy évvel, 1789-ben ismét megjelenik, ugyanis II. József háborút hirdetett a török ellen, a csapatok fővezérévé pedig a majdnem nyolcvan éves Hadikot tette meg. Ő ezt el is vállalta, de néhány hónap után felmentését kérte, ugyanis Nándorfehérvár alatt a bal lába megsérült, amely miatt visszavonult Futakra.

Tippeld meg, hogy hány évig élt Hadik András! 79

Milyen más huszárcsínyek voltak még a magyar történelemben?

BUDA VÁRA TANÖSVÉNY

5. állomás: A Sándor palota előtt Az ördögös lovas

A telek, melyre épült, 1803-ban került gróf Sándor Vince tulajdonába. Bár a feljegyzések hiányossága miatt az építkezés kezdete ismeretlen, az bizonyos, hogy 1805-ben már itt született gróf Sándor Móric, az „ördöglovas” az 1820-as, 30-as évek Pestjének egyik „nevezetessége”, egyben a Sándor család utolsó férfi tagja, a homlokzaton is olvasható 1806-os év (MDCCCVI) pedig az átadás éve. A palotát Sándor Móric 1831-ben eladta az (őrgróf) Pallavicini családnak. Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc leverését követően a Magyarország kormányzójának kinevezett Albert főherceg rezidenciája volt 1851-1856 között. Ez adta később az ötletet gróf **Andrássy Gyula** miniszterelnöknek, hogy a korban roppant reprezentatívnak számító épületet a magyar állam előbb kibérelje, majd 1881-ben végleg meg is vásárolja a mindenkori miniszterelnök számára, állandó lakhelyül. **Miniszterelnökként első lakója** maga Andrássy volt, őt (kisebb megszakításokkal) egészen 1945-ig követték utódai, összesen 16-an, habár több, rövid ideig regnáló későbbi miniszterelnöknek ideje sem volt beköltözni. A Sándor-palotában vetett véget életének a háborúba sodródás lelkiismereti terhe alatt gróf Teleki Pál 1941. április 2-áról 3-ra virradó éjjel. Az épület Budapest ostromakor szinte teljesen megsemmisült, déli része teljesen beomlott, számos pótolhatatlan műkincset temetve maga alá. Ami kulturális és egyéb érték megmaradt, azt a fosztogatók hamar széthordták. Épületben az 1959-es tervek szerint az 1957-ben alapított Legújabbkori Történelmi Múzeum kiállításának egy része kapott volna helyet, erre azonban nem került sor, csupán a múzeum raktáraként funkcionált. Később, 1978 és a '80-as évek második fele között többször is az Építészeti Múzeum készült beköltözni, erre azonban sohasem került sor. Az Országgyűlés által 2002. november 5-én elfogadott törvény alapján a Sándor-palota a magyar köztársasági elnök lakóhelyéül és a Köztársasági Elnöki Hivatal (KEH) elhelyezésére szolgál. A köztársasági elnöki hivatal első lakója Mádl Ferenc köztársasági elnök lett, aki 2003. január 22-én költözött az épületbe.

Sándor Móric családjának utolsó férfisarjaként 1805. május 23-án Budán látta meg a napvilágot. Már apjának is voltak furcsa szokásai. Hogy ne kelljen „feleslegesen” az utcára kimennie, kedvenc közeli színházába (ahová naponta ellátogatott), a palotáját és a teátrum épületét összekötő zárt folyosón járt.

Az ördöglovas kiváló nyelvérzékéről is ismert volt, de zene iránt is fogékonyak mutatkozott: zongorázott és citerázott, dalokat is komponált.

Első lovasbravúráján akadályon úgy jutott túl, hogy lovával három befogott ló fölött átugrott és könnyedén földet ért. A korabeli sajtó szerint a pozsonyi diétára ellátogató királyi párt sokszor mutatóványokkal kápráztatta el mutatóványaival. A lovakon túl mértékletes életet élt, előkelő feleséget is szerzett magának: a nagyhatalmú Metternich herceg Leontine lányát vezette oltár elé. Rendszerint a budai vár lépcsőin is lóval közlekedett, sőt lóháton látogatóba is ment – egyenesen a szobába.

Angliában azzal vált igazán híressé, hogy ottani látogatása során egy betörhetetlennek tartott lovat ült meg, sőt versenyt is nyert vele. Akkor már mindenütt csak „Ördöglovasként” emlegették. Egyre vakmerőbb lovaglásokkal mutatott be, olykor szándékosan bajt is okozott magának, aminek következtében gyakran szenvedett csonttörést és az ízületei roncsolódtak, az ínszalagjai is meglazultak. Elmebaját is lovasbaleseteivel kötötték össze. Néhány évet egy bécsi elmeógyógyintézetben töltött, egy időre visszatért a társaságba, de az idejét ekkor jobbára a vadászatok töltötték ki. A lovaglás már nem kísértette meg, inkább azokat a rajzokat nézegette (volt belőlük vagy háromszáz), amelyeket egy állatfestő – Johann Gottlieb Prestel – Sándor gróf lovaglásairól készített. Ezekből és az akkor újdonságnak számító fotográfiákból egy album is megjelent. Idős korára ismét úrrá lett rajta az elmebetegség és a bécsi szanatóriumba vitték, ahol 1878. február 23-án elhunyt. Házasságából csak egy lánygyermek volt, így vele a Sándor család arisztokrata ága kihalt.

Tippeld meg, hogy hány éves volt Sándor Móric első lovasbravúrájkor! 17

Keress meg a Budavári Sikló mellett az apró Kolodkó szobrot és készíts vele szelfit! Milyen Kolodkó szobrok vannak még Budán?

BUDA VÁRA TANÖSVÉNY

6. állomás: A Mátyás-kút

A szerelmes király

A Mátyás kút annak a legendának állít emléket, amely szerint a király egy vadász álruhájában, a Vértesben járva elcsábít egy leányt, aki, amikor megérti, ki is a vadász, belehal a szerelmi bánatba. Számos történetet ismerünk az álruhás, igazságosztó királyról, aki fiatal lányokat csábít el. A története gyakran tragikus véget ér, de a Vörösmarty történettel szemben sok esetben ezt a megejtettséget áldásként és nem átokként értelmezik az Írók. Hogy miért is lehet ez így? Gondoljatok csak bele: Mátyás király egyetlen fia, Corvin János is egy köznépből való leány szülte, aki a király szeretője volt...

A családi legenda szerint a művésznak ez volt a kedvence saját alkotásai közül.

Mátyás király visszatérő alakja műveinek: alkotott egyszer egy nagyon emlékezetes, de nem épp maradandó, jégből készült változatot is. Egy jégünnepély alkalmából, a Városliget korcsolyázó taván háromszoros életnagyságú, ülő Mátyás király alakját csodálhatták meg a járókelők, amíg az időjárás azt engedte. Az egykori és a felújított, jelenlegi kút között két érdekes eltérést találhattok: készítőjének eredeti szándéka szerint újra pórázra kerültek ugyanis a kopók és felhúrozták a király számszeriját is. A második világháborúban a díszkút komolyabb sérüléseket szenvedett, akkor is végeztek restaurálást, ami szintén érintette a kút ebeit: az egyik ugyanis eltűnt, ezt, akár a fővadász lándzsáján rejtőző két vaddisznófejet akkor egy családi fénykép alapján pótolták.

A Szép Ilonka Mosonyi Mihály Vörösmarty Mihály elbeszélőkölteménye nyomán írt, eredetileg öt-, később négyfelvonásossá összevont operája. Mosonyi a Bánk bán bemutatója után ezzel a dalművével valósította meg régi álmát, a minden tekintetben magyar dallamokból építkező dalművet. Az opera szövegkönyvét Fekete Mihály készítette.

A Szép Ilonkában Mátyás a Vértesben vadászik. A hegység vidékének jelentős részét ma cserszömörce, tölgyek és bükkösök borítják. Fennmaradt a jégkorszak előtti időkből a keleti gyertyán. A terület legszebb növényei között található a nagy ezerjófű, a kétlevelű sarkvirág és a pacsirtafű. A szigorúan védett Fáni-völgy párás, hűvös területe különösen érdekes, mert a hidegkedvelő bükkös a melegigényes virágos kőrissel él együtt.

A Vértesben még rendszeres fészkelő a parlagi sas, a kerecsen- és a kabasólyom, a darázs- és a kígyászölyv, de a ritka kövirigó, fekete harkály is költ a területen. A hegység lábánál húzódó Csíkvarsai-rét mocsaras, lápos világa a vízi madarak kedvelt élőhelye: nagy goda, pajzsos cankó, bíbic él a területén.

"A vadász ül hosszú méla lesben,
Vár felajzott nyílra gyors vadat,
S mind főlebb és mindig fényesebben
A serény nap dél felé mutat.
Hasztalan vár; Vértes belsejében
Nyugszik a vad hús forrás tövében.

A vadász még lesben ül sokáig,
Alkonyattól vár szerencsejelt:
Vár feszülten a nap áldoztáig,
S ím a várt szerencse megjelent:
Ah de nem vad, könnyű kis pillangó
S szép sugár lány, röpteként csapongó.

"Tarka lepke, szép arany pillangó!
Lepj meg engem, szállj rám, kis madár;
Vagy vezess el, merre vagy szállandó,
Ahol a nap nyúgodóba jár."
Szól s iramlík, s mint az őz futása,
Könnyű s játszi a lány illanása.

"Istenemre!" szóla felszökelve
A vadász: "ez már királyi vad!"
És legottan, minden mást feledve,
Héwel a lány nyomdokán halad.
Ő a lányért, lány a pillangóért,
Verseneznek tündér kedvtelésért."

Vörösmarty Mihály, Szép Ilonka, részlet 1833

Tippeld meg, hogy mikor adták át a felújított kutat!

2020

Gyűjts össze olyan legendákat, történeti mondákat és ebből készült olyan irodalmi műveket melyekben a konfliktus alapja az, hogy az uralkodói család egy tagja elcsábít egy lányt!

